

NÉHÁNY SOR CSÁKY JÓZSEFRŐL

Joggal kérdezhetjük, hogy miért vádolják gyakran intellektualizmussal azokat a művészi törekvéseket, melyek határozottabban fordulnak bizonyos plasztikai gondolat, mint az emberi élet számos megnyilvánulásának ábrázolása felé. Hiszen van-e valami konkrétabb mint egy Csáky-nak a törekvése, ki a plasztikát igyekszik megéltetni, föl-szabadítva azt minden regényes elfogultság alól? Ezzel szemben nem teljesen absztrakt-e az „emberi”-ért rajongó művészek azon szándéka, hogy — mint ők maguk mondják — visszavarazzolják az emberi életnek még a levegőjét is? Ki nem ismerné fel ezeknél a művészeknél a realista irodalom ábrázolásmódjával kötött legintellektuálisabb természetű kompromisszumot?

Csáky meghagyja a regényt az életnek s azok a szenvedések, melyeket az élet szül, sohasem homályosítják el szigorúan konkrétan látó szemének tisztaságát. Ez kényszeríti őt azután arra, hogy a természettől formákat vegyen át, melyeket az építészet iránt való szenvedélye egyszerűeknek, tisztáknak és fiziológiailag realitásuknak akar ábrázolni. Ez azt jelenti, hogy a szobrásznak elsősorban építésznek kell lennie, vagyis hogy a szobrászt hivatása természetesen eltávolítja a pillanatnyi változás ábrázolásától, hogy egy olyan munka befejezettségéhez vigye, mely munka egész lesz és mely, minthogy élnie kell, örökké tartó realitással fog élni. Csáky arra törekedett, hogy a természettől ezeket a formákat vegye át, formákat, melyeket az még a geometriával foglalkozó ember előtt teremtett. „Intellektualizmusról” tehát nem lehet szó. E formákat Csáky azután plasztikai egészekké fejleszté, felhasználva művészetének egyéni sajátos tulajdonságait, a szigorúságot, amely egyben derűs, a meglepő finomságot, melyekkel nála az anyag főkéletes ismerete párosul.

A munkáiban milderősebben kifejezésre jutó építészeti kvalitásokra Csáky főként úgy

teit szert, hogy egyszerűsítette a síkok és tömbök elosztását, elhagyva mindazt, ami a műben nem kapcsolódik egy tisztán plasztikai szükségyszerűséghez. Sohasem arcokkal, kellemel, füzelen hízelgésekkel vagy szellemességgel akar hatni. Természetesen azért nem vet el minden eleganciára törekvő művészi gondot. Néhány műben, melyek immár a múltba tartoznak, azt látjuk, hogy ez a kissé erősen megnyilvánuló törekvés pillanatnyilag egy konvencionális klasszicizmusba sodorta a művészt, aki azonban csakhamar erőteljesen szembe tudott ez iránnyal fordulni. Csáky is eleganciára törekszik, de ő ezt az eleganciát, melyből száműzött minden moderorosságot, egy tiszta plasztikai izlés kifejezésére fordítja, úgy saját szeszibilitása, mint a mesterség titkainak felhasználásával.

Másrészt az a törekvése, hogy építészeti szintéziseket alkosson, rendkívüli módon megegyezik a legtisztább fény iránt való hajlamával, mely hajlam a fehér márványt, a mészkövet választja vele mint különösen kedvelt anyagokat. Ennek a fehér elemnek felhasználása egyébként nagyon nehéznek látszik, minthogy az emberi élet tetszetős, pillanatnyi jeleneteinek ebben való megörökítése nem könnyű, legalább is nem akkor, ha a művész a közönségest kerülni akarja. Ezért mondhatjuk, hogy Csáky is úgy gondolkodhatott, mint Le Corbusier, ki a falakra meszet kívánt, hogy a fehér alapon gondolkodjék!

Ezek után Csákyt mint a modern szobrászat három vagy négy megújítójának — Despiau, Maillol, Broncusi — egyikét tekintem, éppen az ő intelligens és szeszibilis törekvése miatt, melynek célja a romantizmus vagy a naturalizmus által ellopított művészet megtisztítása és föl-szabadítása. Az ővé a plasztika birodalma, melyben a képzelet a legegénylőbb invencióknak adhatja át magát.

MAURICE RAYNAL

MENDLIK OSZKÁR: TÉLI VIHAR KEZDETE A BISCAYAI-ÖBÖLBEN
Füvészművész Vitéz Horváth Miklós úr, Magyarország kormányzójának tulajdona

MENDLIK OSZKÁR: HULLÁMTÖRÉS A DALMÁT-PARTOKON